

RECENZJE

УСЕ ПРО АНТОНИЧА: БОГДАН ІГОР АНТОНИЧ У ЛІТЕРАТУРНОМУ ДИСКУРСІ 30-Х РР. XX СТ. (ЗА ПУБЛІКАЦІЯМИ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ), упорядкув., вступне слово, літ. ред і прим. Василя Габора, Львів, ЛА «Піраміда»: 2026, сс. 380.

Рецензоване видання *Усе про Антонича: Богдан Ігор Антонич у літературному дискурсі 30-х рр. XX ст. (за публікаціями західноукраїнської преси)*, підготовлене зусиллями видавця та дослідника Василя Габора, постає вагомим внеском у скарбницю антоничезнавства на сучасному етапі. Антоничезнавство відносно молода галузь українських літературознавчих студій, адже започаткувалася у добу хрущовської відлиги і у середовищі шістдесятників завдяки ентузіазмові Дмитра Павличка, подружжя Калинців, Миколи Ільницького, і у середовищі української діаспори силами Святослава Гординського, Богдана Рубчака, Миколи Неврлого. За ці роки галузь поповнилась низкою видавничих проєктів і в Україні, і закордоном, численними літературознавчими працями, сформувавши розлогий дискурс інтерпретації життєтворчого феномена Б. І. Антонича (1909-1937) як видатного митця-модерніста. Його раптова смерть у молодому віці, у поетичному злеті, не тільки поклала на його постать печать «комплексу Шеллі», але і утруднила збір біографічних матеріалів, акумулювання, упорядкування та збереження мистецької спадщини. А походження з лемківського краю, приреченого на забуття у зв'язку із проведенням у сталінські часи операції «Вісла», яка фактично анексувала і землі, і народ Лемківщини, звідки Б. І. Антонич походив (село Новиця Горлицького повіту, тепер Nowica, Polska), стираючи їх із колективної офіційної свідомості совітчини, також перешкоджало можливим пошуковим заходам на батьківщині митця.

Від початку доби незалежності України в галузі студій про Б. І. Антонича варто окреслити новий продуктивний етап, із дослідниками-хедлайнерами Миколою та Данилом Ільницькими, які уможливили вихід 2008 р. *Повного зібрання*

творів¹ митця та окреслити головні вектори інтерпретації тексту і стилю Б. І. Антонича, із сенсаційним біографічним пошуком Ігоря Калинця², працями Лідії Стефановської³, Юрія Андруховича⁴, Тараса Салиги⁵, Ірини Старовойт⁶ та ін., здобутки якого початково окреслено в *Покажчику* антоничівських матеріалів⁷. І, здавалося, у галузі, відповідно до назви книги Д. Ільницького *Антонич від А до Я*⁸, уже усе з'ясовано, усі загадки таланту поета з *Бога ласки*.

Однак назва і найновішої цієї пропозиції теж спонукує так само сприймати, що знайдемо під її обкладинкою остаточні результати пошукової роботи, – *Усе про Антонича*. Книга скерована передусім сфокусуватися на періоді 30-х років у життєписі Б. І. Антонича, власне на продуктивних творчих роках, ознаменованих проявленням у культурному просторі Західної України з 1931 по 1937 рр., коли він явив себе світові як поет і першими віршами, і окремими виданнями поезій *Привітання життя*, *Три перстені*, *Книга Лева*. Упорядник застосував хронологічний принцип укладання матеріалів за роками, адже сфокусувався на доборі публікацій, які стосуються імені Б. І. Антонича зі сторінок західноукраїнської преси його часу. Це – «найважливіші публікації про життя і творчість видатного українського поета», які упорядникові вдалося відшукати у пресі і зафіксувати *de visu* (с. 17).

Долучено теж в хронологічному порядку *Хронікальні події*, зафіксовані у пресі, які стосуються літературних акцій. Окремий пласт публікацій становлять так звані *подзвінні* дописи, інспіровані переживаннями Антоничевих сучасників його несподіваного відходу у вічність, які оформлені у розділі *Поетове подзвіння* (с. 228-261), а також додатки. *Додаток 1 – пародійно-візуальний*, вперше в такій цілості передає образ Б. І. Антонича, трансльований зі сторінок преси у форматі портретного шаржу, літературної пародії, епіграми (с. 312-321). *Додаток 2 –*

¹ Б. І. Антонич, *Повне зібрання творів*, передм. М. Ільницького, упоряд., комент. Д. Ільницького, Львів 2008.

² І. Калинець, *Знане і незнане про Антонича: Матеріали до біографії Богдана Ігоря Антонича*, Львів 2010.

³ Л. Стефановська, *Антонич. Антиномії*, Київ 2006; *The Essential Poetry of Bohdan Ihor Antonicz. Ecstasies and Elegies*, transl. Michael M. Naydan, with an Introduction by Lidia Stefanowska, Lewisburg Bucknell University Press 2010.

⁴ Ю. І. Андрухович, *Богдан-Ігор Антонич і літературно-естетичні концепції модернізму: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ 1996.*

⁵ Т. Салига, *Богдан-Ігор Антонич, сецесія і контекст*, [в:] Т. Салига, *Екслібриси Евтерти*, Львів 2010, с. 85-104.

⁶ *Антонич Богдан-Ігор. Українська література. 10 кл.: програмні тексти, ілюстрації, пояснення, завдання, тести*, упор. І. Старовойт, Київ 2001 (серія: УСЕ для школи).

⁷ *Богдан Ігор Антонич: Покажчик друкованих матеріалів та автографів до 80-річчя з дня народження*, наук. ред. і вступ. стаття М. М. Ільницького, Львів 1989.

⁸ *Антонич від А до Я*, тексти, підгот. візуальних джерел та матеріалу до мапи Д. Ільницького, Львів 2017.

таємниці творчої свідомості – уміщує статті Б. І. Антонича про мистецтво та його інтерв'ю (с. 322-351). Книга щедро ілюстрована як репродукціями обкладинок поетичних першовидань Б. І. Антонича, так і його портретів (фото, живопис).

Вступні статті В. Габора *Слово від упорядника* (с. 17-22) та провідного українського антоничезнавця М. Ільницького *Пошуки ключів розуміння поетичного світу Антонича* (с. 23-26) якраз увиразнюють дослідницькі інтенції, втілені у друкованому форматі книги. М. Ільницький, за висловом С. Гординського та Б. Рубчака, автор «першої в УРСР статті про Антонича 1966 р., яка пробує об'єктивно визначити місце поета в загальноукраїнській поезії»⁹, відкриває читачам подробиці складних перипетій знайомства шістдесятників з ім'ям Б. І. Антонича, його творами, специфікою введення в цензурований радянський інформаційний простір, вказуючи дату радянської першопублікації – 1963 р. Також актуалізовано антоничівський дискурс на сторінках української преси у Польщі публікацією спогаду Ольги Ксенжопольської (Олійник) *Забутий поет Лемківщини* того ж 1963 р. у Варшавському *Українському календарі*. В. Габор уточнює особливості функціонування книжкових фондів у добу тоталітаризму, адже архів Антонича також був репресований, зберігався у *спецфонді* Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника і був заборонений для широкого читачького кола, навіть не усі науковці мали до нього доступ: відділ був розформований у 1991-1993 рр. (с. 21).

В. Габор розкриває власну дорогу до Б. І. Антонича-митця, на які власні сакраментальні питання насамперед хотів отримати відповіді під час пошуку у бібліотечних фондах, а саме коло людей в оточенні Антонича і «як вони сприймали його як митця і людину» (с. 17); «хто першим привітав Б. І. Антонича як поета, себто хто першим написав рецензію на його *Привітання життя?*» (с. 17); «чи були творчі вечори митця, чи брав він участь у популярних у той час вечорах поезії та літературних ярмарках? Якщо так, то хто читав його вірші на цих заходах, і які саме? І чи він сам читав свої поезії?» (с. 19).

Хронографією публікацій видання без сумніву кореспондує із *Бібліографією матеріалів про Богдана Ігоря Антонича та його творчість із Зібраних творів* 1967 р.¹⁰, однак не повторює їх, а перевершує, доповнюючи новими незафіксованими позиціями рецензій та хронікальних подій від 1932 до 1939 р., як це є із дописами Юліана Редька, Івана Дубицького, Олександра Моха, Євгена Юлія Пеленського, та ін. про поетичні збірки Антонича чи про його участь у *Дажбозі* чи збірнику *Карби* від групи *Руб*, відгуки зі сторінок *Нового часу*, *Назустрічі*, *Вістника*, *Самостійної думки*, *Волинського слова* тощо.

Окреслене коло життєвого та літературно-мистецького оточення Б. І. Антонича у книзі спонукує висновувати, що він цікавив своєю творчістю увесь міжвоєнний бомонд, чоловічих представників усіх літературно-ідеологічних на-

⁹ Богдан Ігор Антонич (1909-1937). *Зібрані твори*, зредагували Святослав Гординський і Богдан Рубчак, Нью-Йорк – Вінніпег 1967, с. 378.

¹⁰ Ibidem, с. 372-378.

прямків – від націоналістів, католиків до естетиків та радянофілів. Серед тих, хто послідовно спостерігав за його творчим рухом, – знакові постаті тогочася Євген Маланюк, Гавриїл Костельник, Микола Гнатишак, Іван Огієнко, С. Гординський, Михайло Рудницький, Богдан Кравців, Ірина Вільде, Є. Ю. Пеленський.

Творчий силует Б. І. Антонича міжвоєнних часів виростає з дискусій навколо його естетики і поезики, його стилю, які супроводжували вихід тієї чи іншої поетичної книги або ж критичних виступів у пресі. Хто він – сюрреаліст, бадьорий неоромантик, імажиніст, футурист, чи той, хто творить сецесійно, у руслі Переступного віку¹¹, як сам писав: «мистецтво творять шал і розум?» В якій зі своїх іпостасей він сильніший – чи в діонісійсько-байронівській чи аполлонівсько-гетівській, де він є більше собою?

Уже в першій рецензії католицького критика Г. Костельника відзначено модерність світовідчування, увагу до цивілізаційних змін світу, що якраз і характеризує епоху *модерн*, адже авіатема, яка прозвучала в *Привітанні життя* є своєрідною емблемою європейського модерну. В подальших відгуках підмічено і авангардність стилю Б. І. Антонича, конструктивізм його метафори, антиномійність його творчої природи, технічну вправність, тяжіння до експерименту у змісті і формі, естетизм в образотворенні і любов до сонета.

Знайдемо тут і багато джерел для осмислення творчої лабораторії митця, його психології творчості, дивовижного поєднання раціонального і ірраціонального підходів в *ars poetica* та й загалом для осмислення психології його особистості. Зокрема, Ярослав Рудницький відзначає синтетичність у підході до творчої праці, педантизм, ретельність в опрацюванні деталей, виробленні попередньої методики: «Творив синтетично, себто – продумував наперед цілість і щойно тоді брався за перо, опрацьовуючи дуже дбайливо всі подробиці» (с. 218). Про раціональний підхід у творчості свідчила і його наречена О. Олійник, коли у формі ребусу підбирав рими до слова у товаристві друзів, при цьому ж практикував живе поетичне сновидство, під час якого в напівсонному стані рано-вранці записував рядки творів, образи, або ж органічно **народжував** нову дійсність з раніше підготованих фрагментів¹². Літературно-критичні публікації самого Б. І. Антонича актуалізують і його власну інтелектуальну гру, гру-містифікацію, у якій є два власноруч створені номени-обличчя-маски «дан» і «Зоїл», які вступають у полеміку між собою, представляючи протилежні літературно-ідеологічні позиції. І хто зна, де тут справжній Б. І. Антонич – за кожним із них, чи поміж ними, а чи понад ними...

Роздумуючи над першою рецензією в житті Б. І. Антонича авторства Г. Костельника і шляхом збірки *Привітання життя* до рук авторитетного католицького критика, упорядник припускає, що, можливо, батько-священник о. Василь Антонич міг подарувати її колезі, а, можливо, і сам поет розсилав

¹¹ А. Матусяк, *У колі української сецесії. Вибрані проблеми творчої поезики письменників «Молодої Музи»,* Львів 2016.

¹² І. Калинець, *Знане і незнане про Антонича...*, с. 120, 125-126.

примірники по редакціях. Другий здогад отримує підтвердження у спогадах Богдана Романенчука, що їх наводить Ігор Калинець, оскільки юнак і його друзі поширювали книжку серед знайомих¹³. Здійснена у книзі реконструкція літературних хронікальних подій дала змогу її авторові упевнитися в достатній публічній активності Б. І. Антонича, в тому, що такі вечори відбувалися, на яких поет читав власні твори. Напевно, такий його силует ще потребує окремої уваги і доповнень, окремого прочитання в майбутньому. Адже в реконструкції І. Калинця біографічного епізоду участі Б. І. Антонича у гуртку студентів-україністів в Академічному Домі у Львові знайдемо також відомості, що той перед виходом першої збірки апробував на публіці її вміст, і що «поет під час читання переживав свої поезії не менше, ніж у моменті їх творення. Він попадав в екстазу, в самозабуття, відривався від оточення, й увесь поринав у світ поезії. Був нею одержимий»¹⁴.

Наукову дослідницьку перспективу має актуалізована лінія польської міжкультурної комунікації Б. І. Антонича: із польським львівським часописом “Sygnały” (с. 78, 85), в темі міжвоєнної рецепції польських читачів української літератури (с. 89-91), в окремих аспектах творчої взаємодії зі словом Казімежа Вежинського (Kazimierz Wierzyński), Леопольда Стаффа (Leopold Henryk Staff) (с. 86), Болеслава Лесьмяна (Bolesław Leśmian) (с. 273), приятельських взаємин із Тадеушем Голлендером (Tadeusz Hollender) (с. 220-222), адже вона ціхує діалогічну свідомість Антонича як поета і перекладача, природу його творчого імпульсу.

З книги можемо дізнатися про усі псевдоніми, якими послуговувався у творчості, також маловідомі біографічні деталі щодо його участі у групі *Недея* (с. 51-53), чи в Науковому Товаристві імені Шевченка (с. 182, 218). Без сумніву, видання упрियाвнює цілісну рецепцію життєтворчого феномена Б. І. Антонича в українській галицькій критиці, досі актуалізовану бібліографічно, фрагментарно цитовану в дослідженнях. Матеріали дають змогу побачити масштаб силового поля творчої харизми молодого поета, його енергію мистецького поступу, яку оточення відчувало і сприймало. Напередодні 90-річчя від дня смерті Б. І. Антонича варто заактуалізувати потреби галузі в зборі та публікуванні тих літературно-критичних та біографічних, мемуарних матеріалів, які стосуються рецепції творчої постаті Б. І. Антонича в середовищі українській еміграції після Другої світової війни та загалом закордоном, оновити бібліографічні списки антоничезнавства, а також розширити обрії компаративних українсько-польських інтерпретацій.

Ірина Роздольська

Львівський національний університет імені Івана Франка

¹³ Ibidem, с. 49.

¹⁴ Ibidem, с. 45.